१४२

शार्ङ्गाः - १-२ जरिता, ३-४ द्रोणः, ५-६ सारिसृक्कः, ७-८ स्तम्बमित्रः। अग्निः। त्रिष्टुप्, १-२ जगती, ७-८ अनुष्टुप्।

अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि सहसः सूनो नह्यन्यदस्त्याप्यम्।
भद्रं हि शर्म त्रिवरूथमस्ति त आरे हिंसानामप दिद्युमा कृधि॥ १०.१४२.०१

अग्ने- पावक सर्वभूतहितक्रतो। अयम्- एषः। जरिता- स्तोता रसनिष्पादकः। त्वे- त्वयि। अभूत्- अभवत्। अपि- अपि च। सहसः सूनो- सहनशीलज। आप्यम्- त्वत्तः प्राप्यं त्वामृते। नहि अन्यदस्ति- नान्यद्भवति। त्वमेव प्राप्य इति भावः। ते- तव। शर्म- सुखम्। त्रिवरुथम्- दुःखत्रयनिवारकम्। भद्रम्- कल्याणम्। अस्ति- भवति। हिंसानां दिद्युम्- हिंसाभावनव्यञ्जनम्। आरे- दूरे। अपा कृधि- अपगमय ॥१॥

प्रवत्ते अग्ने जनिमा पितूयतः साचीव विश्वा भुवना न्यृञ्जसे।
प्र सप्तयः प्र सनिषन्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुपा इव त्मना॥ १०.१४२.०२

अग्ने। पितूयतः- हव्यमिच्छतः। ते- तव। जनिमा- जन्म। प्रवत्- उत्तमं भवति। साचीव- सचिव इव। विश्वा भुवना- सर्वान् लोकान्। न्यृञ्जसे- अलङ्करोषि। नः- अस्माकम्। धियः। सप्तयः- सर्पणशीलाः। प्र- प्रकर्षेण। सनिषन्त- सम्भजन्ते। पशुपाइव- गोपाला इव। पुरः- भवन्निकटे। त्मना- स्वतः। चरन्ति ॥२॥

उत वा उ परि वृणक्षि बप्सद्बहोरग्न उलपस्य स्वधावः।
उत खिल्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेतिं तविषीं चुक्रुधाम॥ १०.१४२.०३

उत- अपि च। स्वधावः- आत्मधारणाकुशल। बप्सत्- दहन्। बहोः- प्रभूतम्। उलपस्य- तृणजातम्। वृणक्षि- आवर्जयसि। तृणानि वीरुधश्च भौमभोगप्रतीकाः। तेषां दाहो भौमभोगातिक्रमणमेव। उत- अपि च। उर्वराणाम्- भौमभोगप्रतीकसस्यभूमयः। खिल्याः-

खिलाः। भवन्ति। किन्तु। ते- तव। हेतिम्- हननहेतुभूताम्। तविषीम्- शक्तिम्। मा। चुक्रुधाम- कुप्यामः ॥३॥

यदुद्वतो निवतो यासि बप्सत्पृथगेषि प्रगर्धिनीव सेना।
यदा ते वातो अनुवाति शोचिर्वप्तेव श्मश्रु वपसि प्र भूम॥ १०.१४२.०४

यत्- यदा। उद्वतः- उद्गतान्। निवतः- नीचीनान्। बप्सत्- दहन्। यासि- गच्छसि। प्रगर्धिनीव सेना- लक्ष्याभिमुखी सेनेव। गृध अभिकाङ्क्षायाम्। पृथगेषि- असहायो गच्छसि। यदा। वातः- वायुः प्राण इत्याध्यात्मिके। ते अनुवाति- भवन्तमनुगतो भवति तदा। शोचिः- दीप्तिमान् सन्। वप्ता- नापितः। श्मश्रु। इव। भूम- भूमौ तृणादिकम्। प्र- प्रकर्षेण। वपसि। सर्वभूतहितक्रतुस्त्वं भौमभोगं स्वात्मनि गृह्णासीत्याध्यात्मिके ॥४॥

प्रत्यस्य श्रेणयो ददृश्र एकं नियानं बहवो रथासः।
बाहू यदग्ने अनुममृजानो न्यङ्ङुत्तानामन्वेषि भूमिम्॥ १०.१४२.०५

अग्ने। बाहू- स्वबाहूपलक्षितज्वालाभिः। अनुममृजानः- शोधयन्। यत्- यदा। न्यङ्- न्यञ्चन् प्रह्वीभवन्। उत्तानाम्। भूमिम्। अन्वेषि- अनुगच्छसि। तदा। एकम्- एकं वीरम्। नियान्तः- अभियातारम्। बहवः। रथासः- रथा इव। अस्य- एतस्य तव। श्रेणयः- ज्वालाकक्षाः। प्र ददृश्रे- प्रदृश्यन्ते ॥५॥

उत्ते शुष्मा जिहतामुत्ते अर्चिरुत्ते अग्ने शशमानस्य वाजाः।
उच्छ्वञ्चस्व नि नम वर्धमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सदन्तु॥ १०.१४२.०६

ते- तव। शुष्माः- शक्तयः। उज्जिहताम्- उद्गच्छन्तु। ते- तव। अर्चिः- भाः। उत्- उद्गच्छतु। अग्ने। शशमानस्य- स्तूयमानस्य। ते- तव। वाजाः- गतयः। उद्गच्छन्तु। उच्छ्वञ्चस्व- उद्गच्छस्व। श्वचि गतौ। नि- नितराम्। नम- प्रह्वीभव। यथा यथा उद्गमनं तथा तथा नमनम्। वर्धमानः- अभिवृद्धः सन्। अद्य- इदानीम्। त्वा- भवन्तम्। विश्वे वसवः- सर्वे शरण्या देवाः। आ सदन्तु- आसीदन्तु ॥६॥

अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम्।

अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेन याहि वशाँ अनु॥ १०.१४२.०७

इदम्- एतत्। अपाम्- उदकानाम्। न्ययनम्- शरणम्। समुद्रस्य। निवेशनम्- सदनम्। इतः- अस्य दहनानन्तरमस्मात्। अन्यम्- इतरम्। पन्थाम्- मार्गम्। कृणुष्व- कुरु। तेन- अमुना मार्गेण। वशाननु- भवद्वश्यान् प्रति। याहि- गच्छ। अस्य दहनमकुर्वन्नन्यत्र गच्छेति मुखतः प्रतिभाति। किन्तु आगामिमन्त्रेण अस्य दहनानन्तरमन्यत्र गमनं साद्ध्यते ॥७॥

आयने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः।

ह्रदाश्च पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे॥ १०.१४२.०८

ते- तव। आयने- आगमने। परायणे- परागमने। पुष्पिणीः- पुष्पवत्यः। दूर्वाः। रोहन्तु- प्ररोहन्तु। ह्रदाश्च- जलाशयाश्च। जीवोदकानि चेत्याध्यात्मिके। पुण्डरीकाणि- पद्मानि च। प्ररोहन्तु। इमे- इमानि सदनानि। समुद्रस्य गृहाः- अपां शरणानि भवन्तु। आध्यात्मिके तु सर्वभूतहितक्रतुभूतोग्निः सर्वं भौमभोगं स्वात्मने स्वीकरोति। एवं समर्पितञ्चेत् पुनः सर्वमुपासकक्षेमाय प्ररोहतीति भावः ॥८॥